

En ligtale over en dansk soldat, død i preussisk krigsfangenskab i 1864

Ved Ane Marie Nielsen og redaktionen

Indledning

Blandt de danske soldater, der faldt i preussisk krigsfangenskab ved slaget ved Dybbøl d. 18. april 1864, var Hans Christensen fra Fåborg sogn. Han blev efter slaget ført som fange til fæstningen Glogau, der ligger ved floden Oder i Schlesien. Dengang hørte byen til Preussen, i dag ligger den i Polen.

Hans Christensen var født d. 29. juli 1833 i Holsted. Hans forældre var Ane Marie Eriksen og Christen Thuesen. Forældrene havde i 1842 købt Østergård i Fåborg sogn. Gården blev i 1875 overtaget af en datter Ergine Marie Christensen og har siden været i familiens eje.

Hans Christensen deltog i 1864-krigen som underkorporal ved 4. kompagni af 22. infanteriregiment. I krigsfangelejren i Glogau blev han d. 1. maj 1864 indlagt på garnisonslazarettet, syg af tyfus og d. 15. maj samme år døde han, *30 9/12 år gammel*, som det anføres i dødsattesten. På bagsiden af dødsattesten har garnisons-lazaret-kommissionen omhyggeligt anført Hans Christensens efterladte ejendele: Af kongeligt udstyr (d.v.s. soldaterudstyr udleveret af den danske stat) var der: ingen våben, en frakke, en lærredsjakke, et par lærredsbukser, en drejlsfrakke, en lædertaske, et halsbind, en kasket med overtræk, et par drejlsbukser, en tornyster med remme, et par støvler, et par træsko, en skjorte. Af private ejendele havde Hans Christensen ved sin død: to lommestørklæder, et sort halstørklæde, et par seler, en pakke spillekort, en afregningsbog, fire bøger, en kam, en lommekniv, et stk. segllak, en mes-

singdåse med fjerholder og fjer (d.v.s. skriveudstyr), en tegnebog, 17 breve, en pengepung, en skråtobaksdåse, en ske, to smørdåser, en snapsflaske, en lærredsjakke, en kulørt undertrøje, 5 læderremme, et par pulsvarmere (?), en

Hans Christensen, underkorporal.

skocremer, en tobakspung, et lille håndklæde, et silkebånd, symateriale, forbindelsessager, en knapgaffel, et par uldne handsker, en barberdåse, et stk. læder til hæleflkning, et stykke uldent tøj, et stykke sæbe, en tændstikdåse, nogle bly- og kobberstykker, 8 stykker jerntøj, pigge til støvler og 2 dalere og 5 sølvgröschén. Skjorten havde han fået med sig i graven.

De efterladte genstande giver et indblik i en soldat og krigsfanges dagligdag. Sytøj, læder til reparation af tøj og støvler. Kortspil, skrivedstyr, breve og bøger til tidsfordriv og kontakten til hjemmet o.s.v.

Dagligdagen for de henved 230 danske krigsfanger i Glogau fæstningen er også skildret i andre kilder. Cand theol. Ludvig Carl Wagner var i 1864 blevet konstitueret som feltpræst for de danske krigsfanger i Preussen. Han har beskrevet sine oplevelser i den forbindelse i sin bog *Erindringer fra Krigsfangenskabet 1864* og heri skriver han bl.a. om livet i Glogau krigsfangelejren:

Da jeg d. 25. juli kom til Glogau og efter at have fremstillet mig for kommandanten og fået adgangskort til krigsfangerne betrådte stjerneskansen, mærkede jeg straks, at der var uro i luften. Den vagthavende løjtnant meddelte mig, at man aftenen i forvejen havde opdaget et komplot, som gik ud på at overmande vagten og bryde ud. Derfor havde vagtmandskabet været på færde hele natten. Ved at tale med vore folk udfandt jeg snart, at en samtale, ført i spøg, var blevet misforstået af en prøjsisk underofficer. Men følgen af denne spøg var, at mandskabet fik ordre til herefter at holde sig på stuerne, såsnart tussmørket begyndte. For resten kunne man ikke fortænke Prøjserne i, at var mistænksomme; thi to af vore folk havde været bortrømte...

... Krigsfangernes behandling i Glogau var egentlig mild; endogså underkorporalerne

havde lov til under ledsagelse af prøjsiske underofficerer at gå ud en gang om ugen. Vore officerer havde adgang til mandskabet og havde her ladet indrette en keglebane og anskaffet et ringspil og et pusterør, hvilket var til megen opmuntring. Nogle af folkene holdt marsvin, én havde et eger. En spilledåse virkede til fælles opmuntring. Hvad der også gav oplivelse var, at det blev mode at skrive vers. Især gjorde »Cigarvisen« lykke. Der skildredes heri, hvorledes Hertugen af Augustenborg, som boede på Primkenau der i nærheden, havde sendt fangerne nogle kasser cigarer, som de tilbageviste. Men dyden belønnedes; de holdes skadesløse for denne selvfornægtelse ved gaver fra hjemmet.

Såvidt L. C. Wagner om krigsfangelejren i Glogau.

Ligtalen

Talen blev holdt af en pastor Stumpf, om hvem vi iøvrigt ikke ved noget.

Ligtalen bringes uforkortet. I sig selv er den ganske vist ikke særlig interessant, men den er en del af historien om soldaten, der dør i fangenskab, en historie, vi ellers i de fleste tilfælde ikke ved meget om, når det gælder 1864.

Hvordan talen er hørt af medfangerne, kan vi kun gætte os til, måske som en oprigtig håndsækning, måske som et umuligt forsøg på med fromme ord at glatte ud, hvor kløfterne var for dybe.

Om familiens holdning til talen, da man har fået den i hænde, kan der derimod næppe være tvivl. At den overhovedet er bevaret og blevet trykt af familien som et mindeblad, røber, at den er opfattet som en klenodie, som en trøst. Ordene om Gudsstaden, hvor *Venner og Fjender, som her med Vaabnet i Haanden havde stridt lige overfor hinanden, men nu hilses som Brødre*, er taget for pålydende.

Hans Christensen

Tale holdt i den prøissiske Fæstning Glogau Nederschlesien af Pastor Stumph, over den i Krigsfangenskab d. 15. Maj 1864 afdøde Underkorporal ved det danske 22. Inf. - Reg. Ungkarl Hans Christensen fra Fåborg i Skads Herred. Født i Holsted d. 29. Juli 1833, og af Prøisserne taget til Fange i Slaget ved Dybbøl den 18 April 1864.

Med inderlig Deltagelse ere vi her forsamlede, mine kjære, ved Graven af en ubekendt, som så langt borte fra sit Fædreland, her har fundet sit Hvilested. Vel kjender man hans Hjemstavn, dog veed man ikke, om Fader og Moder i samme Øjeblik, vi står her, beder til Gud for ham, om Søsken og Familie, sørger over hans Død. Og da vi ere så ubekjendte med hans Livs Omstændigheder, ville vi erindre Davids ord, Salmen 39 Vers 13, hvor han siger: Herre, jeg er Din Vandringsmand og Borger som alle mine Fædre«. På dette ord vil jeg også erindre eder, mine Kjære, som stå der med et sorgfuldt og bedrøvet Hjerte ved Graven af eders Kammerat, som lydlig har fulgt Befalingen af hans Konge og Landsfader, her på Jorden, som med eder har kæmpet, med eder har døiet Møisommeligheder og delt Eders Skæbne. Sandelig, skulde dette ikke forene Hjertene med hinanden? Skulle dette ikke stemme eder sørgmodig, når i tænke at en af Eders Kammerater er borte? Skulde dette ikke erindre Eder om eders kjære Fædreland, om eders elskede Familie, når i stå her ved Gravens Bred? Derfor siger Jeg også: Tager Davids Ord i Betragtning: »Herre! jeg er din Borger og Vandringsmand som alle mine Fædre«.

Davids Levnet var uroligt. I Slutten og Huler måtte han søge Skjul for Saul. For hans Søn Absalon måtte han flygte, den meste Tid af hans Regering måtte han føre Krig. Hårdt blev han prøvet af Gud, hans Søns død og Guds Tugtelse nedbøide ham dybt. Men under disse

Prøvelser lærte han den Sandhed at kende: »Herre! jeg er din Vandringsmand og Borger, som alle mine Fædre«. De Bånd, hvormed Verden med alle dens Glæder, Ære og Rigdom holder Sjælen fangen, løste sig, og han kom til den Indsigt, at han måtte stræbe efter noget Høiere. Han følte sig som Gæst og en fremmed på Jorden. Hans Hjertes Længsel var Gud, den levende Gud, han klagede hans Sjæls Nød for ham og sang Takviser til hans Roes. På ham vilde han stole i Tid og Evighed. Også vor Kammerat, som er hensovet, var en Gjæst og Fremmed her på Jorden. Fra Ungdommen af har han lært Guds Ord at kjende. Med Tordenstemme har Døden i Slaget bortreven så mangen Kammerat, måske om og ved hans Side, dog Gud holdt sin beskyttende Hånd over ham, Gud vilde, at han, langt fra hans kjære Hjem, skulde finde sit Endeligt på Sygelejet. Og nu taler hans Grav til os, til os, som i dag ere komne her, for at vise ham den sidste Ære, som ville begrave hans sidste jordiske Levninger. Vi have intet blivende Sted, men søger i Fremtiden. Gud give også, at vor hensovede Kammerat har taget disse Ord i Betragtning, at vi Allesammen have det Mål for Øje, at gjøre os fri for de Bånd, som holder Verden omvunden, og rive dem istykker. Vi ville stræbe at nå det høie Overjordiske, hvor Christus sidder ved Guds høire Hånd.

David kalder sig en Vandringsmand og Fremmed, ikke alene fordi han intet blivende Sted havde her på Jorden, Nei, han ventede ligesom hans Fædre på den By, hvis Bygmester er Gud. Fædrelandet, hvorefter han længtes, er oppe hos Gud. Forhåbningen groer i hans Hjerte, at han der finder Fred og Ro, at Guds stærke Hånd vil føre ham overalt og tilsidst i det Land, hvor den evige Ro er, hvor ingen Sorg hersker. Derfor siger han også i den 23. Salme: Om jeg også vandrer i den mørke Dal, frygter jeg ingen Ulykke, da jeg ved, at du min

Gud fører mig. Fædrelandet, hvorefter han længtes, Skjønheden, hvilken han ser i Frastand, dette see vi mine kjære i dets fulde Pragt og Herlighed i Evangeliets Speil: Jesu Christo.

Kjære Kammerater af den Hensovedel! see tilbage efter Eders skjønne Fædreland, efter dettes af Havet ombølgede, grønne frugtbare Øer, efter dettes rolige og fredelige Hjem, efter Fader og Moder, Venner og Familie. O! Gjæster i dette fremmede Land, I blive også Gæster og fremmede i eders jordiske Fædreland, hæv Øjet op efter Eders sande Hjem, denne Guds Stad, hvor Gaderne er af Guld, Murene af Ædelstene, og Dørene af Perle, som ingen Belysning behøver hverken af Solen eller Månen, fordi Guds Herlighed belyser dem, og hans Lys er Lammet. Der skulle Guds adskildte Børn samles, der møde hinanden, Venner og Fjender, som her med Våbenet i Hånden have stridt ligeoverfor hinanden, men nu hilses som Brødre. Der hersker ingen Død, ingen Sorg eller Ulykke eller Smerte. Når Herren udløser Fangerne af Zion, vilde vi være som Drømmende, vil Enhvers Mund være fuld af Glæde, Enhvers Tunge fuld af Lovsange. Christus er gået forud for at berede os Vejen, han har ved sin Hengang i Døden åbnet os Indgangen til Himlen. Hvor jeg er, siger Herren, der skal og min Tjener være, hvem der tror på ham, ser sit Navn optegnet i Himlen, han trøster sig under alle Lidelser og Genvordigheder på sin Vandring gennem Livet.

Der er end en Ro forhånden,
Op, trætte Hjerte og bliv lys!
Du sukker her i dine Bånd,
Og din Sol skinner ei.
See på Lammet som dig med Glæde

Vil græsse for hans stol!
Kast Lasten hen, og iil til ham!
Snart er den svære Kamp fuldendt!
Snart, snart det sure Løb forbi
Og så Du begiver dig til Ro.

Hvem der bærer denne Forhåbning i Hjertet! han lærer at bære alle Møisommeligheder, bøier sig underdanig under Guds mægtige Hånd. Ere vi Guds Vandringsmænd, så vide vi også at han fører os, der sker ikke andet, end hvad han bestemmer, og hvad der er til vort Gavn. Han beskytter og hjælper os overalt. Som Guds Borgere leve vi her i hans Nåderige, som strækker sig over hele Jorden. Det evige Livs Kræfter få vi af Ord og Sakrament og have den Forhåbning, at vi af Nåde blive optagne i Herligheds Riget. Også han den hensovede var Guds Vandringsmand og Borger. Han har også igjennem Tegn og Ord bevist sin Tro. Det er vor Forhåbning og Trøst, at han som Fremmed er hengået til det evige Liv.

Hans Støv hviler her i fremmed Jord, bevogtet af Guds Engle, til den Time slår, da Basunen kalder og Guds Stemme opvækker de Døde. Med Eder mine Kammerater! føle vi os igjennem Jordens Kamp og Strid forbundne som Guds Venner, som Borgere i den evige Stad, og med denne Overbevisning rækker vi her over Graven hinanden Hånden som Brødre, og vil efterstræbe det Mål, som fører os til Christo Jesu.

AMEN!

Ane Marie Nielsen, f. 1915, husmoder, leder af Lokal-Historisk Arkiv i Fåborg, Fåborgvej 18, 6800 Varde. Medvirket ved indsamling af materiale til: »Kjære Broder«, »Breve fra Niels Christensen« og »Landsbydreng og svend på valsen«.